

РЕЦЕНЗІЇ

Рецензія
на монографію Кропивко Ірини Валентинівни
«Українська і польська постмодерна проза
(карнавал, фрагментація, фронтір)»

Рецензована монографія цілком уписується в дискусію про сучасний літературний процес, про його літературні течії й напрями. Ірина Кропивко обрала для дослідження поетикальну специфіку прозового постмодернізму на пострадянських територіях, зокрема в Україні та Польщі. Дослідниця не пішла традиційним шляхом зіставлення поезики національних текстів з ознаками постмодернізму, визначеними західноєвропейськими та американськими теоретиками. Її дослідження базується на виявленні трансгресивних ознак літературних явищ, конкретизованих за допомогою понять «карнавал», «фрагментація», «фронтір».

Ірина Кропивко розглядає особливості формування карнавалізованої свідомості постмодерної людини, без якої неможливий розвиток постмодернізму як художньої тенденції, формування читача, здатного сприйняти інтелектуальну гру-провокацію письменника-постмодерніста, та пов'язані з ними питання репрезентованості українського й польського соціокультурного фронтіру межі ХХ–ХХІ сторіч у постмодерній прозі. Для висвітлення цього питання дослідниця звертається до діяльності українського літературного угруповання Бу-Ба-Бу й польського кола письменників, що сформувалося навколо часопису «brulion», а також до текстів українського й польського авторів А. Дністрового «Пацики» й А. Стасюка «Дев'ятка». Детально зупиняється на питаннях специфіки постмодерної карнавальної іронії, реалізованої засобами сміхової поезики («Мальва Ланда» Ю. Винничука, «Фрутхен» Т. Гаврилів; «Риб'ячі кістки» І. Карповича, «Метафізичне кабаре» М. Гретковської) та в несміховій формі («Едіп народився в Дрогобичі» Ю. Покальчука; «Аритмія» Я.Л. Вишневецького). Мислення постмодерної людини-номада продемонстровано на матеріалі літератури подорожей («Мексиканські хроніки» й «Навіжені в Мексиці» М. Кідрука, «Гуляш з турула» й «Чардаш з мангалицею» К. Варги, «Дорогою на Бабадаг» А. Стасюка, «Тричі так!» Я. Рудницького, «Бігуни» О. Токарчук; інтернет-блоги). І. Кропивко наголошує на таких аспектах, як зміна пізнавальної домінанти на екзистенційно-прагматичну, переорієнтація жанрової домінанти літератури подорожей з пізнання чужого світу на домінанту спілкування з Іншим, що виконує роль дзеркала в процесах ідентифікації в світі, позбавленому невідомого й таємниці.

Значну частину постмодерністських тенденцій дослідниця пов'язує з розвитком глобалізаційних явищ, таких як інформаційні технології, віртуалізація культури, формування свідомості людини під впливом мас-медіа. Завдяки їм, на думку авторки, відбувається переорієнтування смислового вектора з пізнання навколишнього світу на простір власної екзистенції

персонажа, а споживацька психологія сприяє десакралізації літератури, демократизації поетики, увазі до маргінальних раніше категорій населення як предмета зображення та до «тіла» тексту, до «іміджу» літературного твору. У цьому контексті розглянуто твори О. Забужко «Польові дослідження з українського сексу», Ю. Іздрика «Флешка. Дефрагментація», І. Карпи «Жовта книга», Д. Матіяш «Роман про батьківщину», Т. Прохаська «FM “Галичина”», Я.Л. Вишневського «С@мотність у мережі», М. Вітковського «Хтивня», М. Гретковської «Метафізичне кабаре», явище лібератури. Розвиток цифрових технологій зробив можливим перехід літератури у віртуальний простір, звернення до гіперреальності як предмета й прийому зображення, що продемонстровано в текстах С. Пováляєвої «Ексгумація міста», О. Шинкаренка «Кагарлик», М. Гретковської «Метафізичне кабаре», Я. Дукая «Старість аксолотля», Д. Масловської «Павич королеви», М. Туллі «Сни й камені», Я. Л. Вишневського і М. Домагалик «Між рядками». Також простежено специфіку постмодерністського неомімезису в творах М. Бриниха «Електронний пластилін» і Я. Дукая «Хто написав Станіслава Лема?»

Фрагментарність постмодерної прози Ірина Кропивко виводить від традиції французького «нового роману», відмінність від якого вбачає в тому, що українські й польські письменники-постмодерністи приділяють значну увагу предметам щоденного споживання, що існують як образи, створені мас-медіа, і машинам, що їх продукують, та в тому, що зображення об'єктивної реальності трансформується в знаковість речі, що існує в симулякрівній реальності. Ці аспекти увиразнені під час аналізу тестів С. Пováляєвої «Ексгумація міста» й М. Туллі «Сни й камені». Фрагментарність постмодерного тексту дослідниця простежує в аспектах інструменталістики фрагментації тексту й свідомості персонажа, створенні ризоматичного сюжету та мультифренічного дискурсу, формуванні літературної міфології географічного місця через звернення до особистого досвіду й на засадах адитивності, а також в увиразненні в текстах тимчасових ментальних меж завдяки етнолокалістським і субкультурним мовним дискурсам на матеріалі текстів М. Закусила «Норичанка і птах», Ю. Іздрика «Острів Крк», В. Кожелянка «Діти застою», О. Чупи «Казки мого бомбосховища», П. Гілле «Равлики, калюжі, дощ», І. Карповича «Риб'ячі кістки» й «Сонька», Т. Конвіцького «Хроніка любовних подій» і «Чтиво», Д. Масловської «Польсько-російська війна під біло-червоним прапором», М. Гретковської «Полька» та інших.

Час від часу Ірина Кропивко проводить паралелі до модернізму, однак вони несистематичні, спрямовані лише на увиразнення певних постмодерних тенденцій, адже багато з того, що вважається специфікою постмодерністської поетики, також наявне й розвинулося свого часу в модернізмі. Такими є фрагментація та звернення до метафори карнавалу, книги. Відмінність між модерними й постмодерними виявами І. В. Кропивко вбачає в різній природі мислення. Фрагмент у модернізмі орієнтований на оновлене сприйняття явища, позначеного цим фрагментом, бо спонукає читача до «відновлювальної» діяльності, пошуку втрачених початку й завершення. Постмодерний фрагмент,

як доводить автор монографії, принципово не має початку й завершення, бо є залишком, фракталом уже неіснуючої й невідновлюваної цілісності. Для увиразнення цього принципу (не)системності застосовуються метафори смітника, бібліотеки тощо, що не передбачають можливості смислової (а лише механічної) єдності, на відміну від модерністських метафор книги, сувою, колекції. Метафора карнавалу в модерністській поезиці актуалізувала моменти свята, гри, штучності, сміхова поетика орієнтована на виявлення прихованого смислу, часто трагічного. Постмодерністський карнавал увиразнює інші аспекти карнавального мислення – варіативність виявів, їхню рівноправність, відсутність смислового й аксіологічного центру, вільний і трансгресивний сміх, що долає обмеження й правила. У такий спосіб наголошується зв'язок модернізму й постмодернізму як відмінних типів мислення, що реалізувалися в поезиці модерністських і постмодерністських прозових текстів.

З огляду на наведене висновую: рецензована монографія Ірини Кропивко «Українська і польська постмодерна проза (карнавал, фрагментація, фронтір)» є оригінальним науковим дослідженням, що пропонує нову інтерпретацію специфіки постмодернізму на постсоціалістичних територіях межі ХХ–ХХІ сторіч. Відтак книжка буде цікавою і корисною для тих, хто науково осмислює проблеми компаративного вивчення сучасного літературного процесу.

О.В. Кеба,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри германських мов
і зарубіжної літератури
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка